

LIJST VAN VRAGEN

De vaste commissie voor Defensie heeft een aantal vragen voorgelegd aan de Staatssecretaris van Defensie over de B-brief van het project Vervanging M-fregatten (Kamerstuk 27 830, nr. 307).

De voorzitter van de commissie,
Aukje de Vries

De adjunct-griffier van de commissie,
Mittendorff

- Nr. Vraag**
- 1 Kunt u uitgebreid uiteenzetten wat de oorzaak is van de vertraging van tenminste twee jaar, die het project nu al heeft opgelopen sinds de A-brief?
  - 2 Is er sprake van structureel capaciteitsgebrek bij de ontwerpafdelingen van de DMO en veroorzaakt dit de komende jaren vertragingen bij dit project of andere projecten, zoals CSS, onderzeeboten en mijnenjagers? Welke plannen zijn er om gebrek aan personeel bij deze afdelingen op te lossen?
  - 3 Welke andere taken dan onderzeebootbestrijding moeten de fregatten kunnen uitvoeren?
  - 4 Hoe wordt er rekening gehouden met systemen die samenwerking met eigen of vriendschappelijke onderzeeboten mogelijk maken?
  - 5 Is het zeker dat de vervangers van de onderzeeboten ook over systemen gaan beschikken die samenwerking met de fregatten mogelijk maken, of kan de keuze die de leverancier van de onderzeeboten zelf maakt invloed hebben op de capaciteiten en systeemkeuzes voor de fregatten?
  - 6 Is er in de B-Brief sprake van beperking van capaciteiten ten opzichte van het DMP-A? Zijn dit financiële beperkingen?
  - 7 Tot welk jaar zijn de huidige M-fregatten technisch en operationeel inzetbaar? Welke kosten zijn er mee gemoeid om de M-fregatten eventueel langer operationeel te houden?
  - 8 Wordt er op dit moment gezocht naar mogelijkheden om te bezuinigen?
  - 9 Op welke manieren zijn de M-fregatten duurzamer gemaakt dan de S-fregatten?
  - 10 Wat is de verwachte levensduur van de M-fregatten?
  - 11 Kan de Nederlandse industrie de instandhouding van de M-fregatten volledig zelf doen of moet hiervoor worden samengewerkt met bondgenoten (los van België)?
  - 12 Op welke manier is in het ontwerp van het schip rekening gehouden met vrouwen?
  - 13 Is de verwachting dat de M-fregatten het precedent zullen vormen voor Nederland als niche-markt voor de Europese marine-schepenmarkt?
  - 14 Op basis van welke resultaten of gegevens is bij de M-fregatten gekozen voor de conventionele boeg in plaats van de nieuwere en meer hydronamische bijlboeg? Hoe is de besluitvorming tot stand gekomen rond deze keuze?
  - 15 Kiest de Nederlandse marine met de conventionele boeg zodoende niet voor een slechter bootdesign, wat geen duurzame keuze is voor de komende periode van 20 tot 30 jaar?
  - 16 Klopt het dat de Duitse marine kiest voor de bijlboeg bij hun bestelling van de MKS 180 schepen?
  - 17 Fregatten moeten in staat zijn om inkomende torpedo's te ontwijken. Op welke manier wordt de wendbaarheid van M-fregatten vergroot ten opzichte van de S-fregatten?
  - 18 Hoeveel en welke Nederlandse en buitenlandse bedrijven zijn betrokken bij het bouwen van de M-fregatten?
  - 19 Door welk bedrijf of land wordt de munitie voor de M-fregatten geproduceerd en geleverd?
  - 20 In welke havens kunnen de M-fregatten onderhoud krijgen? Is dat alleen in Nederland?
  - 21 Waar in de wereld zouden de M-fregatten ingezet kunnen worden? Hoe lang kunnen ze op missie blijven zonder servicebeurt?
  - 22 Welke plannen zijn er om bij de instandhouding van de M-fregatten verder te werken aan de verduurzaming van de schepen?

- Nr. Vraag**
- 23 Is te voorzien dat de uitbreiding van het operatiegebied van de fregatten naar het Arctisch gebied de inzet elders vermindert? Vereist het uitbreiden van het operatiegebied dan niet een groter aantal fregatten?
- 24 Is verdere vertraging van het project uitgesloten als er een derde land aansluit?
- 25 Wordt de optie open gelaten om in een latere fase van de verwerving over te stappen op nog te ontwikkelen sensor-technologie ten behoeve van de detectie van onderzeeboten? Zijn er specifieke technologische ontwikkelingen die u hiertoe in de gaten houdt? Zo ja, welke?
- 26 Investeert u reeds, of bent u voornemens dit te gaan doen, in de ontwikkeling van nieuwe sensor-technologie om de nieuwe generatie onderzeeboten mee op te sporen, al dan niet samen met internationale bondgenoten?
- 27 Waarom doet u in de procedure omtrent de aanschaf van de M-fregatten wel een beroep op artikel 346 VWEU en bij de onderzeeboten niet?
- 28 Kan het lopende FIOD-onderzoek naar Damen Shipyards nog van invloed zijn op uw voornemen om de M-fregatten met gebruik van artikel 346 VWEU zonder concurrentiestelling aan Damen Shipyards te gunnen? Zo nee, waarom niet? Zo ja, op welk moment verwacht u hier definitieve duidelijkheid over te hebben?
- 29 Op welke punten (eisen, budget of planning) voldeed het ontwerp van dat moment (voorjaar 2020) niet aan de wensen?
- 30 Was er bij het kopen van de plank geen mogelijkheid voor het aanpassen van het standaardmodel met de door Defensie gewenste sensoren, bewapening, inzetbaarheid en groeipotentieel? Was het mogelijk een zo kaal mogelijk alternatief te laten leveren, waarna de overige aanpassingen zelf aangebracht zouden kunnen worden? Is een verzoek hiertoe gedaan?
- 31 Betekent het kritisch bezien van de eerder gestelde eisen en het nader formuleren daarvan dat deze te ruim waren, te krap, of anderszins? Hoe kan het dat na overleg met de industrie pas blijkt dat de eerder gestelde eisen herzien moesten worden?
- 32 Waarom is niet eerder bedacht dat het fregat weliswaar verschillende typen missies moet kunnen uitvoeren en uiteenlopende taken kunnen vervullen, maar dat deze niet tegelijkertijd in een en dezelfde missie hoeven?
- 33 Moet met het oog op de ontwikkeling van hypersonische dreiging niet toch rekening worden gehouden met een uitbreiding van de verdedigingscapaciteit van het fregat met een raket met een groter bereik, zoals bijvoorbeeld een in de B-brief genoemde Standard Missile 2 variant of vergelijkbare raket? Is de capaciteit van het VLS systeem daarvoor voldoende, of moet dit worden uitgebreid?
- 34 Gaat u bij modulaire bouw geheel of gedeeltelijk uit van standaard-modules, waarbij ook functionaliteit gewisseld kan worden, zoals bijvoorbeeld mogelijk is bij de Deense Iver Huitfeldt klasse fregatten?
- 35 Welke extra bescherming en capaciteiten krijgen de fregatten wanneer deze ook in de Noordelijke IJszee moeten opereren?
- 36 Wat is de achterliggende reden voor beperking van capaciteiten ten opzichte van de A-brief? Zijn dit financiële beperkingen? Zo nee, welke beperkingen zijn dit dan?
- 37 Wat bedoelt u er precies mee dat de M-fregatten «in de toekomst» moeten beschikken over een hardkill systeem voor torpedo's? Wat is hier de concrete planning voor? Vallen de kosten binnen het projectbudget voor de M-fregatten of daarbuiten?

- Nr. Vraag**
- 38 Bedoelt u dat is beoogd dat voor de inzet van defensieve bewapening niet altijd een menselijke beslissing vereist zal zijn? Wat valt er hierbij precies onder «defensieve bewapening»?
- 39 Hoe kan het dat er sinds de A-brief van 2018, waarin is gemeld dat het eerste nieuwe fregat in 2025 operationeel zou zijn, de vertraging twee jaar later bij de B-brief van 2020 opeens drie jaar is geworden en het eerste schip pas in 2028 kan worden overgedragen aan het CZSK?
- 40 In hoeverre speelt het beschikbare budget een rol in de huidige vertraging bij de vervanging van de M-fregatten?
- 41 Tot welk jaar zijn de huidige M-fregatten technisch en operationeel inzetbaar, aangezien in de A-brief staat dat de huidige M-fregatten in 2020 het einde van hun operationele en technische levensduur bereiken?
- 42 Welke kosten zijn er verbonden aan het langer inzetbaar houden van de M-fregatten, waarvan in de A-brief is gesteld dat deze in 2020 het einde van hun operationele en technische levensduur bereiken?
- 43 Is er rekening gehouden met de waardevermindering van de verkoop van de huidige M-fregatten wanneer deze langer dan voorzien doorvaren? Behoort verkoop van de huidige M-fregatten nog wel tot de mogelijkheden nu deze langer doorvaren dan voorzien? Zo nee, moeten de fregatten dan worden gesloopt en welke kosten brengt dit mee?
- 44 Kunt u aangeven waar in het DMP precies staat dat een C-fase enkel aan de orde is indien Defensie zelf de risico's van het te ontwikkelen wapensysteem beheersbaar acht?
- 45 Klopt het dat in het DMP is afgesproken dat de C-fase ook is bedoeld om de Kamer te informeren over de resultaten van het vervolgonderzoek en een actueel overzicht van de te verwachten kosten te verschaffen?
- 46 Hebt u ook gekeken naar duurzamere opties dan dieselmotoren? Zo ja, welke? Wat waren de meerkosten op de totale levensduur (dus inclusief brandstofverbruik) van deze opties?
- 47 Op welke manier wordt er rekening gehouden met ontwikkeling van hypersonische raketten die ook tegen fregatten ingezet kunnen worden?
- 48 Klopt het dat de High Energy Laser gebruikt kan worden om inkomende hypersonische raketten uit te schakelen?
- 49 Kunt u een schatting geven van de mogelijke kosten van de verwerving van High Energy Lasers voor de M-fregatten? Heeft u concrete plannen voor deze verwerving? Zo ja, wat is het tijdspad?
- 50 Wat zouden de (meer)kosten zijn van het uitrusten van de M-fregatten met de SM-3 raket?
- 51 Wat is uw inhoudelijke reden om in deze kabinetsperiode niet te willen besluiten over de integratie van Nederlandse schepen in de verdediging tegen ballistische raketten?
- 52 Is overwogen om een deel van de ondersteuning van dit project voor de duur van het project in samenwerking met de industrie te bemensen?
- 53 Waar moet de tijdelijke capaciteit als gevolg van een mogelijk tekort in de personele capaciteit bij Defensie voor de ondersteuning van dit project vandaan komen?
- 54 Is capaciteitsgebrek structureel bij de ontwerpafdelingen van de DMO en veroorzaakt dit de komende jaren vertragingen bij dit project of andere projecten, zoals CSS, onderzeeboten en mijnenjagers?
- 55 Wat is op dit moment de veronderstelde personeelsbehoefte bij de ondersteuning van dit project?

Nr.	Vraag
56	Welke factoren spelen een rol voor een mogelijk tekort in de personeelsbehoefte bij de ondersteuning van dit project?
57	Komt de eventuele tijdelijke capaciteit als gevolg van de een tekort aan mensen voor de ondersteuning van dit project uit de Defensieorganisatie of juist van buiten de Defensieorganisatie?
58	Wat zijn de onderkende risico's voor het project naast de genoemde personele capaciteit? Welke beheersmaatregelen zijn per risico genomen naast de genoemde personele capaciteit?
59	Bent u voornemens het onderhoud door de Defensieorganisatie te laten uitvoeren? Zo ja, is daar bij het aangepast ontwerp rekening mee gehouden? Is het onderhoud van de toekomstige fregatten doorgerekend en is het ontwerp daarop geoptimaliseerd?